

Eesti eesmärk on liituda euroalaga 1. jaanuaril 2007. Enne euroalaga ühinemist hindab Euroopa Liit meie majanduse sobivust rahaliiduga ühinemiseks, vaadeldes, kuidas suudame täita Maastrichti lähenemiskriteeriumeid. Järgnev artikkel käsitlebki euroalaga liitumise tingimusi, selleks tehtavaid ettevalmistusi ja eurole üleminekuga seotud praktilisi aspekte.

EESTI ETTEVALMISTUSED EUROALAGA LIITUMISEKS

RAOUL LÄTTEMÄE

Eesti Panga keskpangapoliitika osakonna
rahapoliitika allosakonna juhataja

Euroopa Liidu uutest liikmesriikidest on Eesti olnud alati esirinnas ettevalmistuste tegemisel Euroopa Majandus- ja Rahaliiduga (EMU) liitumiseks. Euroala liikmelisus on eesmärk, mida Eesti soovib võimalikult kiiresti saavutada ning liitumine vahetuskursimehhanismiga ERM2, mis toimus 28. juunil 2004, üsna varsti pärast ühinemist Euroopa Liiduga, on sel teel olnud üks olulisemaid samme. Eesti eesmärk on saada euroala liikmeks 1. jaanuaril 2007.

Eesti peamine ajend kiireks liitumiseks euroalaga on sellest saadav majanduslik kasu: **rahaliidu liikmelisus soodustab kaubanduslikku ning finantslõimumist ning edendab majanduskasvu ja Eesti elatustaseme lähenemist euroala omale.** Euroala liikmelisusega kaasnevaist eelistest on kõige ilmsemad ka väiksemad valuutavahetuse tehingukulud ja Eesti vahetuskursiriski vähenemisest tulenev riskipremia alanemine.

Üldiste teoreetiliste tõekspidamise kohaselt võib ühinemine rahaliiduga kaasa tuua teatud negatiivseid majanduslikke mõjusid teistes valdkondades. Sellisteks mõjudeks peavad majandusteoreetikud näiteks riigi käsutuses olevate majanduspoliitika teostamise vahendite kitsenemist, sest rahaliiduga liitumisel loobutakse iseseisvast raha- ja vahetuskursipoliitikast. Samuti võib avaldada teatud majandusmõju valitsuseelarve konsolideerimine, kui see peaks olema vajalik liitumiseks rahaliiduga. Eesti seisukohast ei ole sellised mõjurid aga kuigi olulised, sest ERM2 ning tulevane EMU täisliikmelisus ei nõua meilt senises majanduspoliitikas suuri muudatusi. Rahaliiduga kiire liitumise kasuks

räägib ka asjaolu, et Eesti majanduse lõimumine ELi liikmesriikide omaga on aasta-aastalt kasvanud, meie reaalsektor on rahaliidus osalemiseks piisavalt paindlik ning rahapoliitika on seotud euroala omaga valuutakomitee kaudu.

Seega ei ole **iseseisva rahapoliitika kaotamisest tulenevad võimalikud kulud**, mida tihtipeale rõhutatakse teoreetilises kirjanduses, meie jaoks **kuigi olulised**. Esiteks, kuna meie riigis on kasutusel valuutakomitee põhimõtetele tuginev fikseeritud vahetuskursi süsteem, ei ole Eestis seni kasutatud aktiivset raha- või vahetuskursipoliitikat, mis üritaks "ujuda vastuvoolu" valuutakomitee kohandumismehhanismidega ning vältida EKP rahapoliitiliste sammude mõju kandumist Eestisse. Meie valuutakomitee süsteem, mis fikseerib krooni vahetuskursi euro (varem Saksa marga) suhtes ja on oma majanduslikult olemuselt väga lähedane rahaliidus osalemisele, on tulemusrikkalt toimunud juba kolmteist aastat. Tänu valuutakomitee süsteemi rakendamise edule on Eesti otsustanud seda jätkata rahaliiduga ühinemiseni, säilitades valuutakomitee süsteemi ühepoolse kohustusena ka vahetuskursimehhanismis ERM2.

Teiseks iseloomustab meie poliitilist kultuuri lähtumine tasakaalustatud valitsuseelarve põhimõtetest, mis on koos paindliku tööjõuturuga valuutakomitee süsteemi ja rahaliidu sujuva toimimise üks tähtsamaid eeltingimusi. Seetõttu ei tule meil EMUga liitudes viia läbi olulisi muudatusi oma eelarvepoliitikas, kuna see on juba kaksteist aastat olnud kooskõlas stabiilsuse ja majanduskasvu pakti põhimõtetega. Eesti on ettenähtud 3%se eelarvepuudujäägi piiri ületanud vaid korra (Venemaal toimunud majanduskriisi tulemusena 1999. aastal) ning valitsemissektori võlakooormus, mis on ELi üks madalamaid, moodustab vaid alla 5% SKPst. Seega ei ole Eestil rahaliiduga liitumisel vaja kanda eelarve konsolideerimisega seotud kulutusi, kuna meie senine eelarvepoliitika on rahaliidu nõudmistega juba täna kooskõlas.

Meie poliitilist kultuuri iseloomustab lähtumine tasakaalustatud valitsuseelarve põhimõtetest.

Meie tugevad kaubandussidemed ELi liikmesriikidega, eriti tööstusharusisestes kauba-voogudes, peaksid Eesti jaoks leevendama ka asümmeetriliste šokkide riski, mis on rahaliidus osalemise seisukohalt samuti oluline. Eesti on väike ning avatud majandusega riik, kus koguekspordi ja -impordi (sh teenused) summa ulatub 170%ni SKPst. **2004. aastal moodustas ELi liikmesriikide osa 83% meie kaupade ja teenuste väljaveost ning ligi 86% Eesti otseinvesteeringutest välismaale** (Eesti oli esimesi kandidaatriike, kes liberaliseeris täielikult oma kapitalikonto ja seda juba 1994. aastal).

Üldjoontes on Eestil kõige tihedamad majandussidemed Soome ja Rootsiaga. See on märgatav nii kaubanduses kui välisinvesteeringutes, kuna Soome ja Rootsi osatähtsus meie ekspordis on 40%, Eestisse tehtavates välismaistes otseinvesteeringutes 70% ning neile kuulub 97% meie pangandussektorist. Ehkki Rootsi pole euroala liige, on Rootsi krooni vahetuskurs euro suhtes võrdlemisi stabiilne. Seega on ka Eesti väliskaubanduse ja investeeringute struktuur, olgugi et suunatud eelkõige Põhjamaadele, soodne Eesti ühinemiseks euroalaga.

Lisaks eeltoodule avaldab meie majandusele üha tugevamat mõju euroalal teostatav rahapoliitika. Eelkõige on euroala rahapoliitiliste otsuste kandumine Eestisse muutunud tuntavamaks alates 2000. aastast, mil hakkasid selguma Eesti väljavaated Euroopa Liiduga ühinemise suhtes. Nii on **viimase viie aasta jooksul pidevalt vähenenud Eesti ja euroala lühiajaliste intressimäärade vahe**: enne Eesti liitumist ELiga langes see 50 ning enne ERM2ga ühinemist 25 baasipunktini, mis on ka praegune tase. Selline suundumus näitab selgelt, kui oluline on lõimumisprotsess Euroopa Liidu ja ERM2ga meie rahapoliitika usaldusväärse seisukohast.

■ Areng pärast liitumist vahetuskursi- mehhanismiga ERM2 ■

Kuna meil puuduvad teoreetilised ja praktilised põhjendused lükata edasi rahapoliitilist lõimumist, ühines Eesti 28. juunil koos Leedu ja Sloveeniaga vahetuskursimehhanismiga ERM2. Osalemist ERM2s tuleks vaadata kui proovikivi, mille eesmärk on välja selgitada võimalikud pinged, mis võivad euroalaga liitumisel tekkida.

Et tagada Eesti sujuv osalemine ERM2s, väljastati Eesti ühinemisel sellega kommünikee Eesti majanduse ja majanduspoliitika kohta, mis teatas:

“Nõusolek krooni osalemise kohta ERM2s põhineb Eesti ametivõimude kindlal pühendumisel jätkata range eelarvepoliitikaga, mis on äärmiselt oluline makromajandusliku stabiilsuse säilitamise, korrapärase ja märkimisväärse jooksevkonto defitsiidi vähendamise ning lähenemisprotsessi jätkusuutlikkuse tagamise seisukohast... Majanduse tasakaalutuse vähendamiseks ja ohjeldamiseks võtavad nad meetmeid, mis piiravad riigi võlakoormuse kasvu ja tagavad tõhusa finantsjärelevalve ning soodustavad palgakasvu aeglustumist”.

Võrreldes kommünikees kirjeldatud majanduspoliitilisi vajadusi Eesti majanduse tegeliku arenguga kaheteistkümne ERM2s veedetud kuu jooksul, võib teatud rahuldustundega järeldada, et asjad on kulgenud eelmisel kevadel prognoositud suunas. Näiteks on valitsuse eelarvepositsioon aidanud majandusarengut tasakaalustada isegi rohkem, kui ERM2ga liitumise hetkel arvati: kui keskpang prognoosis 2004. aastaks eelarve tasakaalu ning Euroopa Komisjon ja Rahandusministeerium ootasid väga väikest ülejääki, moodustas **tegelik valitsuse eelarve ülejääk SKPst 2004. aastal lausa 1,7%**. Valitsus kavatses tasakaalustatud eelarvepoliitikat jätkata ka tulevikus ning kõigi ootuste kohaselt täidab Eesti Maastrichti eelarvekriteeriumid isegi teatud varuga.

2004. aastal toimus ka sisenõudluse teatav kohandumine, samas kui kahanemist alustanud jooksevkonto puudujäägi number jäi endiselt võrdlemisi kõrgeks. 2004. aasta kõrge jooksevkonto defitsiit on osalt seotud enne ELi liikmeks saamist imporditud kaupade kuhjumisega, kuid seda mõjutas ka euroala madal intressitase. Eesti monetaarkeskond püsis tänu intressimäärade madalale tasemele samuti endiselt ekspansiivne. Finantslõimumine Euroopa Liiduga on veelgi süvenenud, mistõttu majanduse välisvõlg on kasvanud prognoositust kiiremini. Lisaks moodustab tulukonto puudujääk jooksevkonto

defitsiidist ligi poole, mis annab tunnistust välismaiste otseinvesteeringute kõrgeast kasumlikkusest. Siinkohal tuleks märkida, et Eesti jooksevkonto puudujäägi kõrge tase ei viita Eesti konkurentsiprobleemidele. **2004. aasta tootlikkuse ja ekspordi kasv ületasid nii Eesti kui Euroopa eksporditeootusi.** Veelgi enam, Eesti ettevõtteid on pidevalt laiendanud oma turuosa riigi kaubanduspartnerite koguimpordis ning eksport meie kümnesse suuremasse partnerriiki on jätkuvalt suurem kui import nendest maadest (2004. aastal vastavalt 14,8 ja 6,8%).

Enne euroalaga liitumist hindab Euroopa Liit meie majanduse sobivust rahaliiduga ühinemiseks, vaadeldes, kuidas me suudame täita Maastrichti lähenemiskriteeriumeid. Nendest kriteeriumidest on inflatsiooni-kriteeriumi täitmine meie jaoks vaieldamatult kõige keerulisem ning seda hoolimata asjaolust, et Euroopa Liidu liikmeks saamise eel vastas meie inflatsiooniareng Maastrichti kriteeriumidele. Ühest küljest tõusis inflatsioonimäär pärast Euroopa Liidu liikmeks saamist ajutiste ühekordsete tegurite tõttu. Teisest küljest ei saa välistada, et Maastrichti inflatsioonikriteeriumi väärtus võib hindamise hetkel osutuda varasemate aastate väärtusest karmimaks.

Inflatsiooni-kriteeriumi täitmine on meie jaoks vaieldamatult kõige keerulisem.

Meie arvutused näitavad, et ELiga liitumisega seotud ühekordsed tegurid mõjutasid Eesti ÜTHI inflatsiooni ligikaudu 1,8 protsendipunkti ulatuses, seda peamiselt suhkru- ja kütusehinna tõusu tõttu (esimese hind kolmekordistus pärast tollitariifide kehtestamist, teise hind suurenes aga seoses aktsiisimaksu tõstmisega). Siiski on julgustav asjaolu, et meie alusinflatsiooni määr on endiselt stabiilne ja hinnasurvevete kuhjumist pole täheldatud. Eelmise aasta mai baasefekti möödudes langes aastane ÜTHI inflatsioon ligi 3%ni ja peaks edasi kahanema ka 2006. aastal.

■ **Praktilised ettevalmistused** ■

Lisaks vajadusele täita Maastrichti kriteeriumid ning säilitada jätkusuutlik majanduspoliitika tuleb euroalaga liituda soovijail teha eurole üleminekuks hulgaliselt praktilisi ettevalmistusi. Eesti ametivõimud on välja kuulutanud, et **2006. aasta suvel peaksime olema tehniliselt valmis euro käibelevõtuks ning eurole minnakse üle 1. jaanuaril 2007.** Jaanuaris 2005 moodustas valitsus riikliku eurole ülemineku komitee, mille eesotsas on Rahandusministeeriumi kantsler ja liikmeteks Justiitsministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Siseministeeriumi, Riigikantselei ning Eesti Panga esindajad. Euro käibelevõtu praktilist tööd korraldatakse kuues töögrupis: Eesti Panga ja krediidasutuste vaheline töögrupp (juhib Eesti Pank, osalevad kõigi krediidasutuste esindajad), õigusloome töögrupp (juhib Rahandusministeerium), valitsusasutuste tehnilise valmisoleku töögrupp (Rahandusministeerium), kommunikatsiooni töögrupp (Rahandusministeerium), ärikeskkonna töögrupp (Rahandusministeerium) ning tarbijakaitse töögrupp (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium). Viimases kahes grupis osalevad ka ettevõtlussektori esindajad.

Sularahaga seoses nähakse ette kahenädalane ülemineku- periood, mille jooksul on ringluses nii eurod kui kroonid.

Vastavalt praegusele euro käibelevõtu stsenaariumile kohaldatakse arvelduste, lepingute jms puhul nn **“järsu ülemineku” plaani**. Sularahaga seoses nähakse ette kahenädalane üleminekuperiood, mille jooksul on ringluses nii eurod kui kroonid. Selleks, et vähendada jaemüügisektori koormust 2007. aasta jaanuari esimesel kahel nädalal, nõustusid Eesti krediitiasutused vahetama kroone eurodeks juba alates 2006. aasta detsembrist. Eesti Pank vahetab allesjäänud kroone eurode vastu määramata aja jooksul ja teenustasuta.

Kuna euro sularaha kasutuselevõtt peab toimuma võimalikult sujuvalt, asetatakse suurt rõhku avalikkuse teavitamisele. Kindlasti tuleb erinevaile sihtgruppidele kättesaadavaks teha kogu olemasolev informatsioon ja seda viisil, mis võimaldaks elanikkonnal võimalikult hästi muutustega toime tulla. Näiteks on tõenäoline, et mõned elanikugrupid võivad eurole üleminekut seostada minevikus toimunud rahareformidega, mis langesid kokku hüperinflatsiooni perioodiga ning mille tulemusena kaotasid rahalised säästud suure osa oma varasemast väärtusest. Seega tuleb euro sularaha kasutuselevõtu korral eriti rõhutada, et tegemist on ühe stabiilse vääringu vahetamisega teise stabiilse vääringu vastu.

■ Kokkuvõte ■

Eesti esimest aastat vahetuskursimehhanismi ERM2 liikmena võib pidada edukaks, kuna majandus on arenenud vastavalt prognoosidele ning valuutaturul ei ole tekkinud pingeid. Sisenõudluse kasv on enam-vähem kooskõlas ootustega ning valitsuse eelarvepositsioon on aidanud tasakaalustada majandusarengut. Ehkki intressimäärade madal tase on tähendanud ekspanstiivse monetaarkeskonna säilimist ja majanduse välisvõla kasv on olnud kiirem kui prognoositud, saavutas jooksevkonto puudujäägi tase Eesti Panga hinnangul oma tipu 2004. aastal. Ootustele vastavalt kiirenes pärast Eesti ühinemist Euroopa Liiduga inflatsioon, kuid alusinflatsiooni määr on endiselt stabiilne ja suuremat hinnasurvet ei ole täheldatud. Alustatud on ka praktilisi ettevalmistusi liitumiseks euroalaga 1. jaanuaril 2007.